

YENİ TÜRK EDEBİYATI

ARAŞTIRMALARI

Modern Turkish Literature Researches

Ocak-Haziran 2016/8:15 (82-99)

EPİK DESTAN GELENEĞİ VE NÂZİM HİKMET'İN KUVÂYİ MİLLİYE DESTANI

Kağan GARİPER*

ÖZ

Epik destanlar toplumların kolektif bilinçlerinin kurguladığı kahramanlık öyküleridir. Tarihî, kültürel ve sosyal şartların sonucu olarak ortaya çıkan ortak duygu, düşünce ve birikimin bir araya getirdiği toplum, çekirdek bir olay etrafında ve genellikle başarıya ulaşan mücadeleleri konu alan destan türünü yaratmıştır. Çoğunlukla hükmeden kişileri yüceltmek amacıyla yazılan epik destanlar zamanla dönüşüme uğramıştır. Sözlü kültür içerisinde etkin kullanımları ile toplumsal hafızaya aktarılan, tarihsel süreç içerisinde yazıya geçirilerek varlığını devam ettiren epik destan türü, modern dönemde de çeşitli yazarlar tarafından sürdürülmüştür. Bu bağlamda Nâzım Hikmet tarafından yazılan *Kuvâyi Milliye* destanı söylem, biçim ve içerik olarak kendine özgü bir geleneğe sahip olan epik destan türü ile ilişkilendirilebilir. Nâzım Hikmet'in destan alt başlığı ile kaleme aldığı *Kuvâyi Milliye*'de söz konusu türün kendi bütünlüğü içerisindeki geleneği kimi zaman dönüştürdüğü ve/veya yeniden inşa ettiği görülür. Bu çalışmada *Kuvâyi Milliye*, destan geleneği bağlamında içerik, biçim ve söylem yönleri ile ele alınacak, özellikle metindeki başkahramanlar ile epik destanlarda yer alan başkahraman tipinin belirleyici nitelikleri karşılaştırılacak, metnin destan türüyle olan benzerlikleri ve ayrıldığı noktalar belirlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Epik Destan, Gelenek, *Kuvâyi Milliye*, Nâzım Hikmet, Söylem.

ABSTRACT

EPIC TRADITION AND NAZİM HİKMET'S KUVÂYİ MİLLİYE EPIC POEM

Epics are heroic stories fictionalized by societies' collective subconscious. The society which gathered around common emotions, thoughts, and accumulations creates the epic stories on heroic efforts which mostly ends up with success. Epics written in order to praise governors are transformed over time. Epic traditions which transferred to collective memory by means of their effective usage in oral tradition, are being written by modern poets, as well. Nazım Hikmet's *Kuvâyi Milliye* epic may be associated with epic tradition, which has its own rhetorical, formal, and contextual tradition. In *Kuvâyi Milliye*, which has "epic" subtitle, it is observed that Nazım

* Arş. Gör. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, kgariper@konya.edu.tr

Hikmet is tranformed and recreated epic tradition within its own context. In this paper, *Kuvayi Milliye* will be discussed in context of epic tradition by its form, context and rhetoric, and especially indicative characteristics of poem's and epic's main characters will be compared, and similarities and differences between poem and epic will be disscussed.

Keywords: Epic, tradition, tradition, *Kuvâyi Milliye*, Nâzım Hikmet, rhetoric.

Giriş

Epik destanlar, toplumların millet olma sürecinde ortaya çıkan, milletlerin acılarını, sevinçlerini, göçlerini, büyük başarılarını, çözülüş ve yükselişlerini, kahramanlıklarını dile getiren sözlü ve/veya yazılı ürünlerdir. Destanlar, yaratma biçimleri itibarıyla doğal ve yapay olmak üzere iki sınıfa ayrılırlar. Doğal destanlar ulusların yaşadığı büyük hadiselerin ortak bilinçte bıraktığı izleri yeni kuşaklara aktarmak ve geçmişte yaşayan, halkın kahraman atfıyla yücelttiği kişilere duyulan saygıyı ifade etmek için halk tarafından yaratılmış ve kendine özgü bir geleneğe sahip destanlardır. Sözlü kültür içerisinde doğan doğal destanlar, yayılma süreçlerinde değişikliğe uğrayarak varlığını sürdürür. Çünkü “*sözellikte bir şeyi harfiyen hatırlama yoktur. Sözlü kültürlerde bellek, ne istendiği anda istenen bilginin bulunup çıkarılabileceği bir depo, ne deneyimin üzerine kazındığı balmumu bir mühür, ne de anahtar sözcüklerin üzerine yazıldığı bir parşömen kâğıdıdır*” (Sanders, 2013: 25). Fakat halkın sözel anlatılardaki bu unutma/unutulma karşısında geliştirdiği tavır göze çarpar. Bir destan ilk yaratımından itibaren hiç değişmeden bellekte saklanamasa bile belirli yapısal özelliklerin zihinsel kodlamalarla birleştirilmesi yoluyla içerik ve biçim muhafaza edilmeye çalışılır ve destan böylece bir diğer kuşağa minimal düzeyde değişikliğe uğrayarak aktarılmış olur. Bu noktada biçim olarak nazım, nesir ya da nazım-nesir karışık hâlde yaratılan “*destanlar, geleneksel bir dile üsluba ve kompozisyona sahiptir*” (Şahin, 2011:4). Destanlar, sözlü kültür içerisinde -daha sonra yazılı kültür döneminde de- bir anlatıcının icrası ile ortaya konur. Destan anlatıcısı, destanın sunumu sırasında dinleyiciyi anlatıma hazırlama sürecinden destanın sonuna kadar belirli bir sıra takip eder. Kalıp ifadeler, uyaklar ve ritimle bu yapı güçlendirilir. Yapay destanlar ise ulusların muhayyilesinde derin izler bırakan bir olay ya da kahramanın bir yazar/şair tarafından doğal destanlara benzer şekilde kaleme alınmaları ile oluşturulan eserlerdir.

Erken dönemlerde kolektif duyuş ve düşünüşün ürünü olarak ortaya çıkan destanlar, modern dönemde kimi şair ve yazarlar tarafından da ortaya konmaya başlamıştır. İşte bu tür metinlerden biri Nâzım Hikmet'in Kurtuluş Savaşı'nı konu alan *Kuvâyi Milliye* adlı destanıdır. Edebî görüşlerini ortaya koyarken “[s]özlü kültür ile yazılı kültür arasındaki ayrım üzerinde durmuş olan Nâzım Hikmet'in, destan üst başlığıyla yayımladığı *Kuvâyi Milliye* ve *Şeyh*

Bedreddin 'de, hemen hemen aynı teknik ve biçimde yazdığı Jokond ile Si-Ya-U, Taranta Babu 'ya Mektuplar ve Benerci Kendini Niçin Öldürdü 'den farklı olarak halk edebiyatı geleneğiyle özel bir bağ kurduğu gözlenmektedir” (Akdik, 2011:120). Kuvâyi Milliye 'nin halk kültürü ve sözlü bellek ile kurduğu bu bağ destan boyunca kendini hissettirir. Her şeyden önce eserde destan kahramanlarının halkın kendisi olması sözlü kültür bilincinin metne taşınmasına sebep olmuştur. Bu bilinç, kimi zaman halkın kullandığı –yöreye ait- sözcüklerin esere dâhil edilmesiyle kimi zaman da halk tarafından yaratılan bir türkünün dizelerinin alıntılanmasıyla karşımıza çıkar. Bu yazıda söz konusu metnin destan geleneği bağlamında ele alınmasına, destan türüyle olan benzerliklerin ve ayrıldığı noktaların belirlenmesine çalışılacaktır.

Millî Varlığın Yazgısının İfadesi Olarak Epik Destanlar

Didaktik amaçla ve ata ruhlarına saygı ifade etmek için ortaya çıktığı düşünülen epik destanlar, ilerleyen zamanlarda toplumun gelenek hâline gelmiş törenlerini, geçmişin kültürel mirasını ve halkın kendi muhayyilesinde kahramanlaştırdığı kişileri bir sonraki nesle aktarma aracı olarak kullanılır. “*Epik destanlar bir toplumun hayatında önemli rol oynamış veya oynamış kabul edilen kahramanların kültleşmeleri ve onlarla ilgili ritüelistik fonksiyonları haiz, gerçekliğine inanılarak anlatılan anlatılardır (Çobanoğlu, 2003:17).*” Dursun Yıldırım, *Türk Kahramanlık Destanları* adlı çalışmasında Türk destan devrinin başlangıcının M.Ö. XII. yüzyıla, kahramanlık destanlarının ilk şekillerinin ise Arkeolog M. Ungvitskaya'nın tespitleri ile M.Ö. III.-I. yüzyıllara kadar uzandığını ifade eder (Yıldırım, 2015:58-59). Destanlar, tarihî süreçte ulusların “*eski dönemlerden itibaren var olan ayinleri canlandırma ve toplumsal değerleri güncelleştirerek aktarma*” (Elçin, 1986:72) işlevini üstlenen anlatılardır. Destanlarda millî duyuş ve şuur, şahsi ve evrensel olanın önündedir. Bu sebeple millî yazgıların anlatımı ve aktarımı için destan türü tercih edilebilir. Toplumların ulus olma bilincini kazanmasında, onların başından geçen ve hayatlarında derin izler bırakan savaş, göç ve kahramanlık hikâyelerinin bir sonraki nesle destanlar aracılığıyla aktarılmasının payı oldukça büyüktür. Temelde öyküleme/hikâye etmeye dayanan epik destanlar “*en yalın hâliyle, olağanüstü özelliklere sahip bir kahraman veya kahramanlar grubunun hayat hikâyeleri veya kahramanlık dolu maceralarının öyküsü olarak tanımlanabilir*” (Çobanoğlu, 2003:55).

Epik destanların oluşumunda ulusların yaşadığı büyük olayların, derin acıların ve kahramanlıkların o ulusun mensupları tarafından unutulması istenmeyen anlatılara dönüştürülüşü yer alır. Bu anlatıların kuşaklara aktarılma isteği ise kendi içinde bir geleneğin doğmasına sebep olur. “*Türk destan geleneği ifadesinin içine derin bir tarihî geçmiş ve geniş bir coğrafya girmektedir. Geçmişten günümüze çok sayıda destan, farklı coğrafyalarda teşekkül etmiş,*

bunlardan bazıları yok olmuş, bir kısmı yazıya geçirilmiş ve bu sayede günümüze ulaşmıştır” (Şahin, 2011:7). Bununla birlikte, sözlü kültür ortamında anlatıcıları ve dinleyicileri ile birlikte geleneğin sürdürülmesi bugün de bazı Türk topluluklarında devam etmektedir. Bir anlatıcı (destancı, corcu, kam, baksı, ozan vb.)’nin destan anlatışında belirli bir sıra takip edilir. Destan anlatıcısı, daha önce bir başka anlatıcıdan duyduğu destanı ya da irticalen dile getirdiği destanı anlatırken önce dinleyicileri destana hazırlayan bir giriş yapar. Bu kısmından sonra anlatıcı, millî varlığı etkileyen bir olayı belirli kalıp ifadelerle ve belirli şekil özellikleri ile anlatır. Genellikle birbirlerine benzer konuları işleyen epik destanlarda olayın kahramanlarına efsanevi özellikler yüklenerek yüceltilir. Destan, kahramanın ulusun yaşadığı olumsuz bir olay karşısındaki direnişi -genellikle- başarısıyla sonuçlanır.

Yok Oluştan Var Oluş Alanına Kuva-yı Milliye ve Destanı

Kuva-yı Milliye, Birinci Dünya Savaşı’nın ardından Osmanlı topraklarının Yunanistan İtalya, İngiltere, Fransa gibi devletlerin işgali karşısında kurulan ve bu işgallere karşı ilk direnişi başlatan ve Kurtuluş Savaşı’nın başlatılışının habercisi olan savunma güçlerine verilen isimdir. Özellikle Mondros Mütarekesi’nin yaptırımları Osmanlı devletini siyasi alanda köşeye sıkıştırmış ve halk bir varoluş mücadelesinin içine sürüklenmiştir. Başlangıçta küçük çeteler şeklinde örgütlenen ve bölgesel savunma gücü olan Kuva-yı Milliye birlikleri, Mustafa Kemal’in Anadolu’ya geçerek Milli Mücadele’yi başlatmasının ardından (I. İnönü Savaşı’yla birlikte) düzenli ordu hâline getirilir. Anadolu’nun işgal karşısındaki direnişinin çekirdeği olan ve Kurtuluş Savaşı’nın kazanılmasında önemli bir rol oynayan Kuva-yı Milliye, Batı’nın emperyalist düşünce temelli işgallerine ve Doğu’da Ermenilerin Türk ulusuna yönelik yıkıcı tavırlarına karşı halkın kendiliğinden gösterdiği bir reaksiyondur.

Halkın kendisini bir var oluş – yok oluş çizgisinde savunması ve bu savunma sonrasında başarıya ulaşması, yaşanan süreç içerisinde kahramanlık öykülerinin doğmasına da yol açar. Bu kahramanlık öyküleri kimi zaman tarihî gerçekliği bulunan kişileri anlatırken kimi zaman temsilî kişilere atfedilerek anlatılagelir. Üstün bir tarihî başarı anlamı taşıyan Kurtuluş Savaşı’nın çekirdeği ve habercisi olan Kuva-yı Milliye’ye şiir, roman, öykü gibi birçok türün içeriğinde yer verilir. Destan türü çerçevesinde Kuva-yı Milliye’yi konu alarak edebî eser düzeyinde işleyen sanatkarlardan biri de Nâzım Hikmet’tir.

Kuvâyi Milliye, Nâzım Hikmet tarafından 1939 (İstanbul Tevkifhanesi), 1940 (Çankırı Hapishanesi) ve 1941 (Bursa Hapishanesi)’de kaleme alınır. Asım Bezirci, Nâzım Hikmet’in *Kuvâyi Milliye’yi Memleketimden İnsan Manzaraları* adlı eserinin içine yerleştirmeyi düşündüğünü ifade eder. “[...] *Nâzım Hikmet, Kuvâyi Milliye’nin 1,3,6,7 ve 8’inci bapları ile*

2'inci babın bir kesimini Memleketimden İnsan Manzaraları'nın birinci ve ikinci kitaplarına yerleştirir" (Bezirci, 1976:260). Ayrıca Nâzım Hikmet, 23 Ocak 1942 tarihinde eşine yazdığı mektubunda ise Ahmet Emin Yalman'ın, destanın müstakil bir kitap olarak basılması konusundaki isteğini reddettiğini ifade eder. 1950'de yürürlüğe konan af kanunu ile hapisshaneden çıkan Nâzım Hikmet, fikrini değiştirir ve "Kuvâyi Milliye adıyla destanı yeniden düzenleyerek" (Memet Fuat, 2002:210) başlı başına bir eser olarak yayımlamak ister. Nâzım Hikmet, eserin yayımlanması için İnkılâp Kitabevi ile anlaşır. Fakat eser, daha sonraki süreçte sanatkârın yayınevleri ile yaşadığı problemler dolayısıyla yayımlanamaz. Ölümünün ardından müstakil bir kitap olarak 1965'te *Kurtuluş Savaşı Destanı* adı ile yayımlanır. "Bu yayının çoğunlukla Memleketimden İnsan Manzaraları'na dayanmakla birlikte, hem ondan hem de bağımsız bir eser olarak hazırlanan Kuvâyi Milliye'den ayrılan yanları vardır. Belki de Kuvâyi Milliye'nin ilk biçimidir (Bezirci, 1976:262). Eserin bu ilk baskısının ardından *Kuvâyi Milliye/Destan* ve *Kuvâyi Milliye* isimleriyle ve çeşitli bölümlerin yer alıp almaması yönünden değişikliklere uğrayarak çeşitli yayınevleri tarafından baskısı yapılır.

Bir başlangıç (Onlar) ve sekiz baptan oluşan *Kuvâyi Milliye*'nin 1976'da Cem Yayınevi'nden çıkan baskısında "Hikâyeî Dâstân" bölümü (s.112-117) de yer alır. *Dört Hapishaneden*'in "İstanbul" isimli kısmında yer alan bu bölüm daha sonraki baskılardan çıkartılır. Destanı oluşturan yedi bölüm ana hatlarıyla Kurtuluş Savaşı'nın (1918'den 9 Eylül 1922'ye kadar) kronolojik seyri, bir kahramanın hikâyesiyle bütünleştirilerek verilir. İlk üç bapta Karayılan, Kambur Kerim, Arhaveli İsmail'in hikâyeleri anlatılır. Dördüncü Bap'ta yer alan "Nurettin Eşfak'ın Bir Mektubu ve Bir Şiiri" başlıklı bölüm ise diğer baplardan farklı bir yapıda karşımıza çıkar. Daha sonra Sekizinci Bap'ta Milli Mücadele'nin kahramanlarından biri olarak karşımıza çıkan Nurettin Eşfak, Dördüncü Bap'ta destanda yer alan kahramanlık hikâyelerine farklı bir soluk getirerek o anki durumun anlatıcısı ve yorumcusu olur. Beşinci Bap'ta Manastırlı Hamdi Efendi ve Reşadiyeli Veli Oğlu Mehmet'in, Altıncı Bap'ta Kartallı Kâzım'ın, Yedinci Bap'ta Milli Mücadele'de yer alan kadınların canlı ve gerçekçi tasvirleri yer alır. Sekizinci Bap'ta ise Mustafa Kemal'in de destanda yer alışı ve Büyük Taarruz harekâtı hikâye edilir. Destanın her bölümünde anlatılan bu kahramanların ve hikâyelerinin tarihi gerçeklikle bütünlük kurduğu görülür. Çünkü o, destanını yazarken çeşitli bilgi ve belgelerden yararlanma yoluna gider. "[...] Nâzım Hikmet, İstanbul Tevkihanesinde yatarken kendisini ziyarete gelen dostlarından Gazi Mustafa Kemal'in Nutuk'unu ister. Kitap gelince onu heyecanla okur ve çalışmaya koyulur" (Bezirci, 1962:259). Sanatkâr böylece gözleminin yanı sıra hakkında bilgi edindiği tarihî gerçekliği bir kahramanlık hikâyesi hâlinde sunar. "Kuvayi Milliye destanı

Kurtuluş Savaşı yılları Türkiye'sinin bağımsızlık mücadelesini, insanını, bu insanın şartlarını cephe ve cephe gerisiyle birlikte dikkatlere sunan bir kalem ürünüdür" (Gariper, 2015: 84). Bu noktada destanlaşan bir mücadeleyi konu alan *Kuvâyi Milliye*, kahramanlar, izlek ve söylem yönünden epik destan geleneğiyle kurduğu ilişki zaman zaman paralel bir yapı gösterirken kimi zaman bu bağın kopuşu ya da yeniden üretimiyle karşımıza çıkar.

Epik Destan Söylemi ve *Kuvâyi Milliye Destanı*

Kuvâyi Milliye'nin baş kısmında yer alan "Hikâyeî Dâstân" bölümü, epik destanlarda görülen destan anlatıcısının dinleyiciyi destana hazırlama sürecine benzer bir yapı gösterir. (1976'da Cem Yayınevi'nden çıkan baskıda yer alan "Hikâyeî Dâstân" bölümünün –daha önce ifade edildiği gibi- diğer baskılarda yer almaması metnin hem bu bölüm dâhil edilerek hem de bu bölüm olmadan değerlendirilmesine neden olmaktadır.) Türk epik destan geleneğinde *kam*, *baksı*, *oyun*, *ozan* gibi isimler alan destan anlatıcıları, destana başlamadan önce bir enstrüman eşliğinde giriş şiirleri okurlar. Âşıkların halk hikâyelerini anlatmaya başlamadan önce fasıla yer vererek dinleyiciyi hazırlama işlevine benzer nitelikte olan "[...] *bu şiirler, destanın konusuyla ilgili olmasa da hem anlatıcıyı hem de dinleyiciyi destan anlatımına hazırlar* (Şahin, 2011:213).

"Hikâyeî Dâstân" bölümünün metinde, yukarıda belirtilen işlevi yerine getirdiği görülür. Nâzım Hikmet, "Hikâyeî Dâstân"ın birbirini takip eden beş bölümünün başında beş defa tekrarladığı *Memleketim* (s.114-115) mısraından sonra,

[...]
Gün gelip
dağılıp pâre pâre bedenim
silinse be-tekmil yârimin hayalinden
çakır gözlerimin nâm ü nişanı,
asırlar ezber kılıp birbirine devredecektir
senin o müthiş kavganı yapan insanlarına dair
İstanbul cezaevi revirinde yazdığım destanı. (s. 115-116)

ifadelerini kullanır. Sanatkâr, bu bölümde destanda neyin anlatılacağını dile getirir. Buna göre *Bedreddin*, *Sinan* ve *Yunus Emre*'yi yetiştiren *otuz Ağustos*'a şahitlik yapan *Memleket*'i için kavga eden kahramanların destanı anlatılacaktır. Ayrıca yine bu bölümde Nâzım Hikmet, destanı yazma süreci hakkında da bilgi verir:

[...]
Ben

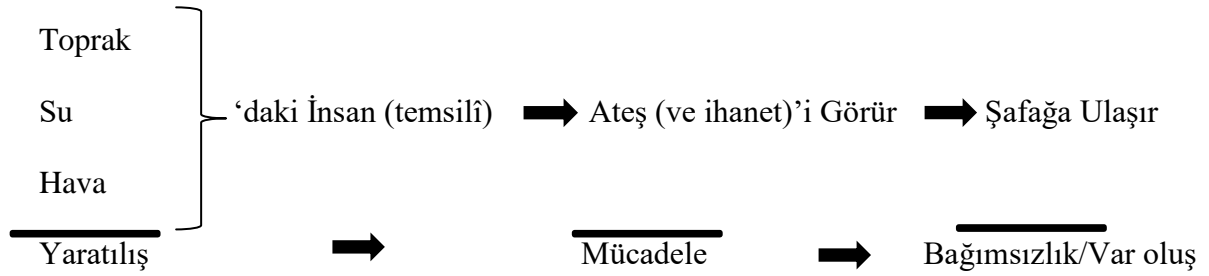
mukaddes bir hiddet içinde
tüylerim diken
arşınlayıp betonu,
demiri dövüp yumruklarım
on beş kerre yirmi dört saatte yazdım ki onu,
buna telin dışında anam
ve yüzü güneşli bir yaz manzarasına benzeyen karımla
telin içinde Kemal Tahir
şahittir. (s. 116)

“Hikâyeî Dâstân” bölümünün yer almadığı *Kuvâyi Milliye* baskılarında ise destan, klasik/epik destan yapısına uygun olarak kahramanın tanımıyla başlar. Burada yer alan ve kahramanların tanıtımında kullanılan iki kelime “Onlar ki” ifadesi, söylem açısından destan geleneğine uygun bir biçimde coşkun bir girişi verir. Bu coşkunluk ifadesi okuyucuyu bir kahramanlık hikâyesine hazırlar niteliktedir. Bu coşkulu söylem zaman zaman yerini savaşta yaşanan ölüm ve yenilgi kaynaklı hüznü bildiren ifadelerle bıraksa da destanın anlatımı boyunca kendini korur. Yine destanın başlangıcında “Onlar”ın tanıtımında kullanılan ifadeler dikkat çekicidir. Nâzım Hikmet,

Onlar ki toprakta karınca,
suda balık,
havada kuş kadar
çokturlar;

ifadeleri ile yaratılış kozmogonisinden izler taşır. Burada yer alan *toprak, su, hava* sözcükleri birçok inanışta yaratılışı sembolize eden dört unsurdan üçüdür. Dördüncü unsur *ateş* ise *Kuvâyi Milliye*'nin ilerleyen bölümlerinde çoğu zaman ihanetle birlikte verilir. Mitlerin ardından yaratılışı açıklamayı amaçlayan anlatıların da sıkça başvurduğu dört unsura birçok metinde yer verilir. Örneğin *Altay Yaratılış Destanı* “Varlık adına hiçbir şey yaratılmamışken, sadece Tanrı Kayra Han ve onun kutsal saydığı uçsuz bucaksız su vardı” (Gökdağ vd 2007: 34) ifadeleri ile başlar. *Kuvâyi Milliye* 'nin bu sözcüklerle başlayışının bir diğer önemli tarafı ise destanın yine bu ifadelerle bitmesidir. Destanda yer alan yinelemeler Nâzım Hikmet'in “Sözlü anlatımın ürünü olan epik destanın bir başka önemli kuralı olan tekrarlama ilkesi” (Olrik 1994: 24)'ni de göz önünde bulundurduğunu gösterir. Epik destan geleneğinde destan anlatıcısının “[...] bir kitleye hitap ederken, fizikî koşullardan ötürü, fazladan söz söyleme ve tekrar etme eğilimine sık rastlanır (Ong, 2014:56). Söylem açısından *Kuvâyi Milliye* ve epik destan geleneğindeki bu

benzerlik dikkat çekicidir. Ayrıca anlamsal düzlemde, bu döngü *toprak, su ve hava*'da “temsili” olarak var olan insanın, *ateşe* (ve ihanete) göğüs gererek destan sonunda şafağa yani bağımsızlığa ulaşmasını aktarır. Bu açıdan değerlendirildiğinde “*Türk destan sanatı ve tiplerini ortaya çıkaran tefekkür tarzını Türk dini, mitoloji, felsefe ve tabiat anlayışından yola çıkarak izah etmek gerekir*” (Düzgün, 2014:84). Bu anlatımı şu şekilde de gösterebiliriz:

Kuvâyi Milliye'de Nâzım Hikmet, Anadolu insanının Kurtuluş Savaşı sürecindeki mücadelesini gerçekçi bakış açısıyla dikkatlere sunar. Sanatkâr, destan boyunca epik destanlarda olduğu gibi, kimi zaman halk edebiyatının unsurlarına da yer vererek açık ve anlaşılır bir anlatımı tercih eder. Örneğin, Erzurum'u ve Erzurum Kongresini anlatırken “*Balam*” ifadesini (beş defa) kullanması dikkat çekicidir. Bu dizelerde yöre halkının kullandığı bir ifade destana taşınır. Böylece “*Bir toplumun destan yaratabilmesi için kültür ve edebiyat verimlerinin kulaktan kulağa aktarıldığı sözlü gelenek ortamına sahip olması gere[ği]*” (Oğuz, 2004:7) sağlanmış olur.

Epik Destan Kahramanları-Motifler ve *Kuvâyi Milliye Destanı*

Kuvâyi Milliye'de destanın “Başlangıç” bölümünde “Onlar” başlığı altında tanıtılan kahramanlar, epik destanların klişeleşen tiplerinden birçok açıdan farklılık gösterir. Öncelikle Nâzım Hikmet, kahramanların hikâyelerini oluştururken gerçeklikten uzaklaşmaz. *Kuvâyi Milliye*'de yüceltilerek öne çıkarılan ve büyük başarılar elde eden olağanüstü tek kahraman yerine, destanın kahramanı doğrudan doğruya halkın kendisidir. Nâzım Hikmet, *Başlangıç* kısmında iki defa yer verdiği, destanın sonunda da tekrarladığı “*destanımızda yalnız onların maceraları vardır*” vurgusuyla destanın “Onlar”a ait olduğunu ifade eder. “Onlar” *toprakta karınca, suda balık, havada kuş kadar çok* [olan] halkın kendisidir. Kahramanların bu şekilde tanıtılması destanların klasik anlatımında rastlanmayan bir yapı ihtiva eder.

Kuvâyi Milliye'de destanın kahramanı olan “Onlar” (halk) tam anlamıyla sıradan insanın yalın hâli ve eksiklikleri ile vardır. Destanda yer alan kahramanlar, yukarıda sıralanan özelliklerin birçoğunu taşımaz. *Kuvâyi Milliye*'nin kahramanları, tanrı tarafından verilen bir

armağana ya da olağanüstü özelliklere sahip değillerdir. Bir başka ifadeyle epik destanlarda yer alan kahramanların doğuştan kutlu olmaları “Onlar” için geçerli değildir. “Onlar” [ancak] ağır ellerini toprağa basıp doğruldukları zaman mücadelelerine/değişmeye başlayacaklardır. Özellikle “alp tipi”nin cesaret, korkusuzluk, bilginlik vasıfları dışlanır. Bu noktada, Nazım Hikmet, tarihe diyalektik-materyalizmle bakan bir gözle yani ‘tarih’i insanın yaptığı düşüncesiyle hareket eder ve alp tipini toplumsal dinamiklerden biri olarak kabul ederek tarihi, ilahi iradenin yönlendirdiğine inanan bakışın aksine bir tavırla ortaya koyar. Benzer bir anlayışı toplumcu gerçekçi şiirin dünya edebiyatındaki önemli temsilcilerinden biri olan Bertholt Brecht’in aşağıda yer alan eserinde görmek mümkündür.

OKUMA BİLEN BİR İŞÇİNİN SORULARI

Kim yaptı yedi kapılı Tebai kentini?

Adları betiklerde yazılı krallar mı?

O koca taşları taşıyan onlar mı?

Kaç kez yıkılan Babil kentini

Onaranlar kimlerdi?

Lima'nın altın kaplamalı evlerinde

Tek bir maden işçisi oturdu mu?

Çin şeddi bittiği akşam

Nereye gitti duvarcılar?

Kim kurdu büyük Roma kentini

dolduran anıtları?

Sezar'lar zaferlerini kimin için kutladı?

O kadar övülen Bizans'ta

Saraylar hak için miydi? ya da

o düşsel

Atlantis'te

Geceleri, denizin yuttuğu yerde

Boğulanlar, kimi yardıma çağırıyordu?

Esirlerini ve uşaklarını... (Brecht, 2008: 117).

Eserinde merkezî kahraman tipini dönüştüren ve onu çoğul bir kimliğe büründüren Nâzım Hikmet, ortaya koyduğu kahramanlarla istilacı, ele geçiren ve baskı kuran savaşçı/üstün bir kahraman yerine kendi var oluşunu korumaya çalışan, direnen ve savunan bir topluluğu merkeze alır. “O, Türk insanını, Türk köylülerini, durağan ve belirginlik

kazanmış kahraman tipi yerine çelişkileri, bocalamaları, cesaretleri, korkuları, ihaneti ve sadakatiyle hareketli, değişken karakterler şeklinde çizme yoluna gider. Bu geniş manzara içerisinde kağnılar ve âletlerle birlikte kadınlar da yerini alır. Bu da onun gerçekçilik kavrayışıyla tarihsel ve diyalektik materyalizm anlayışının sonucudur” (Gariper, 2011:376). Böyle olunca da o, Kurtuluş Savaşı’na “*alışılmış ‘kahramanlık öyküsü’ anlayışından farklı bakar”* (Karaca, 2007: 192). Çünkü *Kuvâyi Milliye*’nin merkezî kahramanları “Onlar” korkak, [ve] cahil[dirler]; aldanırlar; cesurdurlar ama aynı zamanda düşmanı meydanda koyup kaçarlar evlerine. Eserde destanın kahramanı olarak öne çıkarılan halk, merasimsiz ağla[r]. Burada vurgulanmak istenen aslında onların yaşam ve ölümlerinin değersiz görülüşüdür. Çünkü bir yakınlarını kaybettiklerinde acılarını kendi içlerinde mersiyesiz yaşarlar. Bu özellik de epik destan geleneği ile uyumsuzluk gösterir. Epik destanlarda idealize edilen kahramanlardan biri ya da bir yakını öldüğünde belirli bir süre (genellikle kırk gün-kırk gece) yas ilan edilir. *Kuvâyi Milliye*’de yönetici sınıf yerine, birçoğu tarihi gerçekliği bulunmayan ya da daha doğru bir ifadeyle halkın muhayyilesinde yarattığı ve her açıdan insan doğasının gereklerini taşıyan halkın, çoğulcu bir insan algısıyla verilmesi göze çarpar.

“Bu tavrıyla o, bir tarafıyla destan geleneğinin inşa etmeye çalıştığı kahramanlık mitini yıkmaya girişir. Fakat diğer yandan da yeni bir mit inşa etmekten kurtulamaz.

Onun sıradan insanları destanın merkezine yerleştirmesinde gerçekçilik kavrayışının önemli rol oynadığı söylenebilir. Çünkü şair, eski dönemlerdeki olağanüstünün yerini, gerçekçi kavrayışa bırakması gereken bir dönemde yaşadığının bilincindedir. Bu da idealize edilmiş mitik kahramanın yıkımını; geniş, sıradan insan kitlesinin öne çıkışını, merkeze alınmasını sağlar. Mitik kahraman tipinin yıkımı, olağanüstünün kişinin üzerinden sıyrılması ve merkeze sıradan, geniş insan kitlesinin alınmasıyla sağlanır” (Gariper, 2015:61).

“Onlar”ın bir sonraki bölümde anlatılışı yine destan geleneğinin değiştirilmesi/yeniden üretilmesi ile verilir. Bu bölümde kahramanlık, savaşta gösterilen yiğitlik mitlerinin yerini Nedim Gürsel’in tespiti ile *makine ve sanayinin mitleştirilmesi* alır. Artık demirin, şekerin, kömürün işleyişi halkın yaşamındadır. Bütün sanayi kolları destanın içinde kendine yer bulur. Bu ifadeler *korkak, cahil, hakim, çocuk* olan destan kahramanlarının bir başka yönünü ortaya koyar. Kahraman, artık köylülüğün yanı sıra proletaryanın da temsilcisi yahut her ikisinin birleşimidir. Savaşlarda yenenler-yenilenler kahramanlar, komutanlar, yönetici sınıf değil “Onlar”dır artık ve

kaybedebilecekleri tek şey -Karl Marx'ın *Komünist Manifesto* 'da yer alan meşhur sözüne yapılan atıfla ifade edildiği gibi- kendi zincirleri yani özgürlükleridir.

Kuvâyi Milliye'de destanın ilerleyen her bir bölümünde “Onlar”ın (halkın) içinden çıkan bir kahramanın destanlaşan mücadeleleri anlatılır. Kahramanlar, sırayla tarih sahnesine çıkarılarak Millî Mücadele'deki rollerini icra ederler. Destan kahramanlarından Karayılan, Kambur Kerim, Arhaveli İsmail, Manastırlı Hamdi Efendi, Nurettin Eşfak, Reşadiyeli Veli Oğlu Mehmet ve Kartallı Kâzım'ın hikâyeleri, onların Kurtuluş Savaşı'nda üstlendikleri görevler yönüyle birbirlerine benzerlik gösterir. Bu kahramanların tamamı epik destan kahramanlarının taşıdığı alp tipinin özelliklerini taşıyıp doğrudan doğruya cephede savaşmaz, fakat hepsi dolaylı olarak da olsa mücadelenin birer parçasıdır. Özgürlükleri için mücadele etmişler, yaralanmışlar ve ölmüşlerdir. Her bir kahramanın destanlaşan öyküsü katıldıkları “direnişin” farklı bir boyutunu gösterir. Nâzım Hikmet onların öykülerini anlatırken gerçeklikten uzaklaşmaz. Bu kahramanlardan Nurettin Eşfak aydın bir kişi olarak diğerlerinden ayrılırken Gazi Mustafa Kemal mitleştirilmiş bir söylemle karşımıza çıkar. Yedinci Bap'ta ise Milli Mücadele'de yer alan kadınlar destana dâhil edilir.

Epik destanların en önemli özelliği efsanevi ya da tarihî gerçekliği bulunan bir kahramanın mücadelesini ve başarılarını konu edinmesidir. *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği* adlı çalışmasında Özkul Çobanoğlu, Türk destan geleneğinde yer alan tipleri şu şekilde tasnif eder:

- a. Alperen Tipi (Baş kahraman) ve Düşmanları (Karşı kahraman)
- b. Bilge Devlet Adamı Tipi ve Kahramanın Yoldaşları
- c. Kadın Tipleri
- d. Hayvan kahraman Tipi (Kahramanın Atı) (Çobanoğlu, 2003: 99).

Belirtilen tasnif göz önüne alındığında *Kuvâyi Milliye*'de yer alan kahramanların tamamının bu sınıflamaya dâhil edilmesi söz konusu değildir. Destan kahramanlardan bazıları tasnifte yer alan tiplerin geleneksel özelliklerini taşıırken kimileri ise bu sınıflamanın dışında kalır.

Kuvâyi Milliye'nin kahramanlarından Karayılan ve Mustafa Kemal [Atatürk] epik destan kahramanlarından alp/alperen tipine özgü “savaşçı” özelliğin ön plana çıkışı ile diğer kahramanlardan farklıdır. *Sarışın bir kurda* benzetilen Mustafa Kemal'in savaşçılığı,

Biraksalar

ince, uzun bacakları üstünde yaylanarak

ve karanlıkta akan bir yıldız gibi kayarak

Kocatepe'den Afyon ovasına atlıyacaktı (s.83)

ifadeleri ile verilir. Tarihî olarak gerçek bir kişiliği bulunan Karayılan'ın halk arasında destanlaşan ve türküleştiren öyküsü Nâzım Hikmet tarafından *Kuâyi Milliye*'ye taşınır. “*Asıl adı Mehmet olan Karayılan; Gaziantep'in 40 km kuzeyinde Kahramanmaraş ili Pazarcık ilçesi Höcükli Köyü Elifler Mezrası'nda 1888 yılında doğmuştur*” (dha.com: Erişim:02.12.2015). Nâzım Hikmet, Karayılan'ı destanlaştırırken halk anlatısından ve Karayılan için söylenen meşhur anonim halk türküsünden yararlanır. Halk türküsünde anlatılan Karayılan'ın tıpkı epik destanlarda olduğu gibi, “[...] geçirdiği iç çatışmalar ve psikolojik buhranların neticesinde olgunlaşarak farklı bir kişiliğe bürünen “karakterler” olarak değişip dönüşmesi söz konusu olmaz” (Çobanoğlu, 2003: 98). Epik destan kahramanları üstün nitelikli tipler olduğu için onlarda olgunlaşmaya ve psikolojik değişimlere rastlanmaz. Oysa Nâzım Hikmet, Karayılan'ın kahraman oluşunun öyküsünü bir uyanış, bir fark edişle verir. Antep'in sonsuza dek düşmana verilmesine bile aldırış etmeyecek kadar *düşünmeye alıştırılmayan* Karayılan, tarlada işçi iken Milli Mücadele için eline bir silah verilerek Antep savunmasına dâhil edilir. Bir gülfidanını kendine siper eden Karayılan, siyah bir yılanın beyaz bir taş arkasına saklanırken kahramanın gözleri önünde ölüşü Karayılan'ı destanda sıkça vurgulanan *–bir tarla faresine benzer-korkularından kurtarır*. Karayılan'ı Karayılan yapan işte bu ölüm korkusunu bir yılanın gözlerinde yenmesidir. Metinde Karayılan'ın kişiliğinde verilen bu izlek, temelde bütün halkın Milli Mücadele'ye katılımını aktarır. Anadolu'da çiftçilik yapan halk, ağaların ve düşman iş birlikçilerinin baskısına ölüm korkusunu göz ardı ederek karşı koyar. Bunu yaparken de halk kendi kahramanını/kahramanlarını yaratır. Burada görüldüğü üzere Karayılan'ın destanlaşan hayatının anlatımı epik destandan farklılık gösterir. Epik destanlarda her ne kadar *Köroğlu Destanı* gibi halkın içinden gelen kahramanların da destanlarda kendine yer bulduğu dikkat çekse de Karayılan'ın bir anlamda onu değerli kılan “kahramanın kutunu taşıyan” bir atı yoktur. İşte bu sebeple Nâzım Hikmet, destan kahramanını anlatırken geleneği farklı bir boyuta taşımıştır.

Destanın bir diğer kahramanı Kambur Kerim, tıpkı Karayılan gibi halkın içinden çıkan, halkın yarattığı bir kahramandır. Kerim önce Adapazarı'nda Hintlilerden silah çalıp Türk ordusuna vermiş ve daha sonra dayısının da yardımıyla Kuvâyi Milliye'yle bağlantı kurup ordunun haberleşme bölümünde görev almaya başlamıştır. Nâzım Hikmet, “O günden sonra bugüne kadar kahraman bir türküdür ömrü Kerim'in” der. Çünkü yine Karayılan'ın yaşamı gibi

Kerim'in yaşamı da destanlaşmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer husus her iki kahramanın da ön isimlerini ya da lakapların epik destan geleneğine uygun olarak edinmiş olmalarıdır. Karayılan'ın Karayılan diye adlandırılmadığı “Karayılan'ın Karayılan olmazdan önce” şeklinde vurgulanmıştır. Epik destan geleneğinde ve “*eski Türklerde oğlan çocuğa ya uzun zaman hiç ad verilmez yahut da ilk verilen ad ömrünün sonuna kadar kalmazdı; geçici bir ad idi. Önemli bir iş başardığı zaman, yani delikanlılık çağına geldiğinde ya yaptığı önemli işi hatırlatan ya da ilerisi için bir dilek anlamını taşıyan bir ad verilirdi ki buna “er at” (erkek adı) derlerdi*” (Boratav, 2003:114). Kerim ise -ad alma geleneğinden daha farklı olarak- İpsiz Recep'in yanından dönerken yaşadığı bir kaza sonucu bedensel bir engelle yaşamak zorunda kalır ve *Kambur* ön ismini/lakabını alır.

Kuâyi Milliye'de Mustafa Kemal'in yer alışı, alp/bilge devlet adamı tipinin savaşçı özelliğini taşımasının yanı sıra epik destan geleneğine özgü bir mitleştirmeyle verilir. Mustafa Kemal metinde *sarışın bir kurda* benzetilir. Türk destan anlatılarında “*kurdun mitolojimize kadar uzanan çizgide mühim bir motif olduğunu ve “türeme, soyu yok olmaktan kurtarma ve kılavuzluk etme” bağlamında Türk kök efsaneleri ve destanlarında yoruma dahi ihtiyaç duymayacak açıklıkta yer al[ışı]*” (Aslan, 2010:74) dikkat çeker. Pertev Naili Boratav ise kurt motifinin mitolojik kökenli karakterinin Anadolu-Türk anlatılarına taşındığını vurgulayarak “yakın zamanlardan bir efsanede, Türk Kurtuluş Savaşı'nın (1922) son çarpışmaları esnasında bir kurdun bir ordu komutanına yol gösterici olarak hizmet ettiğinin anlatıldığını” (Boratav, 2012:72) ifade eder. Mustafa Kemal'in tarihî kişiliği ile *Kuâyi Milliye*'de yer alan kurt motifinin Türk epik destan geleneği bağlamında özdeşleştiğini söylemek mümkündür. Mustafa Kemal, destanda liderlik ve kılavuzluk özelliklerine sahip bir destan kahramanı olarak karşımıza çıkar.

Destanın diğer kahramanlarından Arhaveli İsmail, Manastırlı Hamdi Efendi, Reşadiyeli Veli Oğlu Mehmet ve Kartallı Kâzım'ın hikâyeleri benzer özellikler gösterir fakat her biri Millî Mücadele'yi adeta bir filmin değişen sahneleri gibi farklı bir kadrajdan gösterir. Bu kahramanların Millî Mücadele'de üstlendikleri görevler doğrudan cephede değildir. Hepsi farklı görevler üstlenmişlerdir. Onların yaşadıkları epik destan kahramanlarının üstün vasıflarından ve savaşçı özelliklerinden uzak da olsa temelde bir vatan için girişilen bir kavganın ve direnişin sembolü olurlar. Bu kahramanların anlatımında dikkat çeken şey onların psikolojilerinin de anlatıma dâhil edilmesidir. Epik destan geleneğinde –daha önce de ifade edildiği gibi- kahramanların yaşadıkları psikolojik gelişimlere ya da devinimlere yer verilmez. Fakat Nâzım Hikmet örneğin Kartallı Kâzım'ın düşmanını öldürüş şeklinden duyduğu derin üzüntüyü dile

getirir. Kâzım'ın düşmanı öldürdükten “*yıllar sonra mehtaba baktığı vakit üzülmemesi*” için *namuslu bir yüreği* olduğu gerekçesini ileri sürer. Kartallı Kâzım düşmanına pusu kurmuştur. Bu davranış epik destan geleneğindeki kahramanın sergileyeceği mertçe bir davranış değildir.

Destanın Yedinci Bap'ında *bir âlet ile bir insanın hikâyesi* anlatılırken *İstanbul şoför Ahmet*'in “*Üç numrolu kamyonet*”ine atfedilen özellikler, onun bir yardımcı kahraman olarak anlatıya dâhil edildiğini gösterir:

İhtiyar,

cesur,

inatçı ve şirret (s.73)

gibi özellikleri ile tanıtilen *Üç numrolu kamyonet*, *şahsının vakarlı kudretini resmen bil[ir]*. Ahmet'in ona olan bağlılığı ise

Hiçbir zaman

böyle merhametli bir ümitle sevmedi

hiçbir insan

hiçbir aleti... (s.77)

ifadeleri ile verilir. Burada dikkat çeken nokta Şoför Ahmet ile kamyoneti arasındaki bağın epik destan geleneğinde yer alan kahramana yardımcı olan hayvan tiplerine –özellikle kahramanın atına- benzer olmasıdır. “Türk destanlarında at, kahraman kadar önemli, kahramanın yanında aktif olarak yer alan ve çoğunlukla olağanüstü nitelikler de taşıyan temel tiplerden birisidir” (Şahin, 2010:303). Türk tarihinde olduğu gibi, “*at, atlı-göçebe medeniyetinin temelidir. Bu toplumda geniş mekâna sahip olma ve savaşçılık ihtirasının ve hülyalarının doğmasında atın muazzam bir rolü olmuştur*” (Kaplan, 2014: 65). Epik destanlarda savaşçılık özelliğinin kahramanla birlikte ata da verilmesi, hatta atın birçok destanda kılık değiştirerek kahramana yardımcı bir tip olarak kullanılması söz konusu olur. *Kuvayi Milliye*'de ise benzer şekilde *üç numrolu kamyonet*in savaşa katılımı anlatılır. Destanda *üç numrolu kamyonet*in eksikleriyle tasvir edilişi (vantilatöründe dört kanattan ikisi noksanken, sol arka makası yerine budaklı bir gürgen ağacı konmuşken) dikkat çeker. Fakat buna rağmen *üç numrolu kamyonet* Şoför Ahmet'in de gayretleri sonucu görevini yerine getirir.

Destanın Altıncı Bap'ında Milli Mücadele'nin kazanılmasında önemli bir yere sahip olan kadınlara yer verildiği görülür. Özkul Çobanoğlu, destan araştırmacılarının kadınların İslamiyet'in kabulünden sonraki destanlarda pasifize edilerek “eve kapatıldığı” sonucuna ulaştıklarını ifade eder (Çobanoğlu, 2003:106). Öte yandan sözlü kültür ürünü olan epik

destanların kimilerinde ise “*destan kahramanlarına kadınlar da yardımcı olur, [örneğin] Köroğlu kollarında çok sayıda yardımcı kadın vardır*” (Şahin, 2011:314). Nâzım Hikmet'in destanında yer verdiği kadın kahramanlar gerçekliğe uygun bir şekilde, Milli Mücadele'nin cephe gerisindeki faaliyetleri ve yardımlarıyla karşımıza çıkar. Bu noktadan hareketle *Kuvayi Milliye*'de yer alan kadın kahramanlar, hem birinci derecede destan kahramanı olarak savaşın içindedir hem de epik destanlarda görülen kahramana yardımcı olan tipler olarak da değerlendirilebilir.

Epik Destanlarda Konu, Biçim ve *Kuvayi Milliye Destanı*

Epik destanların konusunu temelde bir kahramanın özyaşamöyküsü olarak değerlendirmek mümkündür. Anlatılan bu özyaşamöyküsünde kahramanın –büyük başarılar gösterdiği- hayatının tamamı ya da bir kesiti gözler önüne serilir. Olumsuz bir durum ya da hasım güç karşısında bir başarı hikâyesi ortaya koyan kahramanın yaşadığı olayların pek çoğu olağanüstülük içerir. Olağanüstülük, epik destan kahramanının mücadelesinde gerçekliğin önüne geçer. Bu durum epik destanları değerlendirirken metinlerde yer alan olağanüstülüğün tarihsel gerçeklikle ve kurmacayla olan ilişkisini sorgulamamıza neden olur. Arkaik Türk destanlarının vak'a özetlerinin gerçekten bir destana ait olup olmadığının sorgulanması gerekliliği üzerinde duran Öcal Oğuz, “Bu vak'a özetlerinin, kimi Türk tarih kahramanlarına ait sözel tarih bilgilerinden, kimi etiolojik efsane ve mitlerden oluşması[nın] da mümkün [olduğunu]” (Oğuz, 2004:7) ifade eder.

Epik destan geleneğiyle *Kuvayi Milliye*'nin biçim özellikleri üzerinde de durmak gerekir. “*Türk destanlarının anlatımında icracılar üç ayrı anlatım tekniğini kullanmışlardır. Söz konusu anlatım teknikleri, nazım, nesir, nazım-nesir karışımından meydana gelmektedir*” (Çobanoğlu, 2003:89). *Kuvayi Milliye*, Nâzım Hikmet'in “*özgür koşuk*” (Gürsel, 1992:9) biçiminde kaleme aldığı manzum bir destandır. Her bir bölümde ahenkli, hareketli uzun-kısa dizeler birbirleri ardına sıralanarak eseri tamamlar.

Destanlar, genellikle gerçek bir olaya dayanır. Zamanla sözlü gelenek içerisinde gerçek/yaşanmış olayın üzerine eklemelerin, genişletmelerin, olağanüstülüklerin katılmasıyla bir kahramanlık öyküsü ortaya konur. Destanların vak'alarında görülen bu durum destan kahramanları için de geçerlidir. “Arkaik destanlarda yer alan kahraman tipi mitolojideki tanrılarla insanlar arasında bir statüye sahiptir” (Düzgün, 2014:74). Dolayısıyla epik destan kahramanlarının ortaya çıkışlarında da gerçeklik göz ardı edilir. “Destan kahramanları ritüel ve mitlerin yarattığı unsurlardır. Kahramanların hepsi şablon bir hayat hikâyesinin içine sokularak yaratılmıştır. Bu şablon hayatın kaynağı mitik tiptir” (Raglan, 1998:135).

Epik destan kahramanlarının tarihî gerçekliğe sahip kişiler olup olmadıkları ise halk edebiyatı çalışmalarında da bir başka tartışma alanı olarak karşımıza çıkar. Destan kahramanları tarihi gerçekliği bulunan kişiler dahi olsa, halkın muhayyilesi ona olağanüstü nitelikler yükleyerek onu fantastik bir alana taşır. Bir başka ifadeyle ulus tarihine mâl olmuş bir kahraman kurgulanırken olağanüstü özelliklerle yeniden yaratılır. Böylece epik destanlarda gerçeklikten kopuk, millî ve romantik duyarlılığın öne çıktığı bir kahramanla karşı karşıya kalırız.

Kuvayi Milliye destanında Nâzım Hikmet'in tarihi ve destan kahramanlarını gerçekçi bir bakış açısıyla aktardığı görülür. Onun kahramanları insan doğasının bütün özelliklerini taşır ve olağanüstü davranışlar göstermez. "İlk ve son sözü 'onlar' sözcüğü ile başlayan destan, alışlagelmiş destan amaçlarını, üstün kişilerin serüvenini değil, ülkenin özgürlüğü için çarpışan, ölüp yaşayanların erdemsiz ve erdemlilerin, yürekli ve korkakların yani çoğunluğun serüvenini anlatacaktır" (Dino, 1987:150). Destan kahramanlarından Karayılan ve Mustafa Kemal tarihi gerçekliği olan kişilerdir. *Kuvayi Milliye*'nin bu iki kahramanının yanı sıra destanda yer alan ve tarihî gerçekliği bulunmayan kahramanlardan herhangi olağanüstü güce sahip bir kahraman yoktur. Mustafa Kemal'in *sarışın bir kurda* benzetilmesi, -daha önce de vurgulandığı gibi- metinde mitik bir benzetme ve yüceltmeyle savaşçı liderlik vasfının öne çıkarılmasını gösterir. Öte yandan *Kuvayi Milliye* epik destanların birçoğunda görülen hayalî mekânda ve belirsiz bir zamanda değil, belirli bir zaman diliminde (1918'de Anadolu'nun ilk işgalinden İzmir'in kurtuluşuna kadar geçen süreci) gerçek bir mekânda (Anadolu coğrafyasında) aktarır.

Kuvayi Milliye destanı, Kurtuluş Savaşı gibi üç yıl süren büyük bir mücadeleyi dile getirir. Buna rağmen epik destan örneklerinde kimi zaman karşılaşılan doğaüstü olaylara ve kişilere, bazı benzetmelerin ve mübalağalı söyleyişlerin dışında, *Kuvayi Milliye* destanında rastlanmaz. Şüphesiz bunda eserin bağlı olduğu gerçekçilik anlayışı önemli rol oynar.

Sonuç

Epik destan toplumların ulus bilinci kazanmasında önemli bir rol üstlenen ortak duyuş/düşünüşün ürünleridir. Kendine özgü bir geleneği olan epik destanlar, milletlerin hafızasında derin izler bırakan büyük olaylar karşısında gösterilen bir kahramanlık öyküsüyle anlatılagelmiştir. Söylem, biçim ve içerik olarak kendine özgü bir geleneğe sahip olan epik destan türü ile ilişkilendirebileceğimiz *Kuvâyi Milliye Destanı*, Türk edebiyatının Kurtuluş Savaşı'nı en çarpıcı ve en güzel anlatan metinlerinden biridir.

Kuvâyi Milliye'de Kurtuluş Savaşı'nın destanlaşan öyküsünün izleri farklı açılardan takip edilebilir. Destanı oluşturan sekiz bölüm farklı kahramanların hikâyelerini anlatırken aynı zamanda bu kahramanlar üzerinden Türk ulusunun tamamının da savaşta gösterdiği mücadele gözler önüne serilir. Destanın ilk iki kahramanı Karayılan ve Kambur Kerim'in bireysel mücadeleleri Anadolu'nun işgalindeki ilk halk tepkilerini ifade ederken Arhaveli İsmail, Manastırlı Hamdi, Şoför Ahmet, Nurettin Eşfak'ın savaşta üstlendiği görevler işgal karşısındaki bu direnişin artık örgütlenen kolektif bilince ulaştığını gösterir. Destanın son bölümünde ise artık birlik içinde Kuva-yı Milliye'yi oluşturan "onlar" zafere ulaşır. Eserin bu şekilde oluşturulması gösterilen kahramanlığın sadece savaşçılıkla açıklanmasını engeller. Çünkü Nâzım Hikmet, savaşta gösterilen mücadelenin yanı sıra psikolojik ve sosyal yapıyı da okuyucuya sunar. Kahramanlarından birçoğu, epik destan kahramanlarında görülmeyen bir tavırla; ruh hâlleriyle verilir. Kahramanların taşıdığı bu ruh hâlleri aslında toplumun ortak bilincinin ifadesidir. *Kuvâyi Milliye*'de geleneğin belirlediği olağanüstü kahraman tipinin yıkılışı ile karşılaşırız. Bu da onun destanlarda sıkça karşılaşılan romantik bir algıyla idealize edilmiş bir kahraman biyografisi yerine, gerçekçi ve çoğul insan algısını ortaya koymasından kaynaklanır.

Söylem açısından belirli ölçüde epik destanlarla benzerlik gösteren *Kuvâyi Milliye*'de epik destanın kendi bütünlüğü içerisindeki geleneği kimi zaman dönüştürdüğü ve/veya yeniden inşa ettiği görülür. Halk kültürü ve sözlü bellek unsurlarının ön plana çıktığı eserde sanatkar, Anadolu insanıyla birlikte bütün Anadolu coğrafyasının da kahramanlık hikâyesini ortaya koyar.

Kaynakça

- Akdik, Hazel Melek, (2011), *Kuvâyi Milliye ve Şeyh Bedreddin Destanı'nda Halk Edebiyatının Dönüşümü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Bilkent Üniversitesi.
- Aslan, Namık, (2010), *Kurt Motifinin Türk Menşe Efsanelerindeki Anlamı Üzerine*, Millî Folklor, Yıl: 22, Sayı: 87.
- Behramoğlu, Atal- İnce, Özdemir, (2008), *Dünya Şiir Antolojisi 1*, İstanbul. Pozitif Yayınları.
- Boratav, Pertev Naili, (2012), *Türk Mitolojisi, Oğuzların - Anadolu, Azerbaycan ve Türkmenistan Türklerinin Mitolojisi*, Ankara, Bilgesu Yay.
- Boratav, Pertev Naili, *100 Soruda Türk Folkloru*, İstanbul, KKitaplığı.
- Bezirci, Asım, (1976), *-Notlar-*, Dört Hapishaneden Kuvâyi Milliye/Destan, İstanbul, Cem Yayınevi.

- Çobanoğlu, Özkul, (2003), *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği*, Ankara, Akçağ Yay.
- Dino, Güzin, (1987), *Kurtuluş Savaşı Destanının Yapısı üstüne Bir Deneme*, Kuvâyi Milliye/Destan, İstanbul, Cem Yayınevi.
- Düzgün, Ülkü Kara, (2014), *Türk Destan Kahramanı ve Başkurt Destanlarının Tipolojisi*, Konya, Kömen Yayınları.
- Elçin, Şükrü, (1986), *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Mehmet Fuat, (2002), *A'dan Z'ye Nâzım Hikmet*, İstanbul, YKY.
- Gariper, Cafer, (2011), Kurtuluş Savaşı'nın Varlık Kazandırdığı İki Metin: İstiklâl Marşı ve Kuvâyi Milliye Destanı, *Mehmet Akif Millî Mücadele ve İstiklâl Marşı*, Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları ve TYB Vakfı Mehmet Akif Ersoy Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Gariper, Cafer, (2012), Nâzım Hikmet'in Kuvayi Milliye Destanı'nda İronik Dil: İstiklâl Marşı ve Mehmet Âkif İronisi, *Şerif Aktaş Armağanı*, Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- Gariper, Cafer, (2015), Anadolu Kadını ve Kuvayı Milliye, *Bizim Külliye*, S. 63, s. 60-65.
- Gökdağ, Bilgehan Atsız –Üçüncü, Kemal, (2007), *Türk Destanları*, Ankara, Akçağ Yay.
- Gürsel, Nedim, (1992), *Nâzım Hikmet ve Geleneksel Türk Yazını*, İstanbul, Adam Yayıncılık.
- Kaplan, Mehmet, (2014), *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 Tip Tahlilleri*, İstanbul, Dergâh Yay.
- Karaca, Alaattin, (2007), “Efsane Şair Nâzım Hikmet'in Kuvâ-yı Milliye Destanı'na Efsanenin Dışından Bakmaya Çalışmak”, *Türkçenin Sürgün Şairi Nâzım Hikmet Özel Sayısı*, Hece, S. 121, Ocak.
- Nâzım Hikmet, (1976), *Dört Hapishaneden Kuvâyi Milliye/Destan*, İstanbul, Cem Yayınevi.
- Nâzım Hikmet, (2015), *Kuvâyi Milliye Şiirler 3*, İstanbul, YKY.
- Oğuz, M. Öcal, (2004), *Destan Tanımı ve Eski Türk Destanları*, Millî Folklor, 2004, Yıl 16, Sayı: 62.
- Ong, Walter J., *Sözlü ve Yazılı Kültür*, (2014), İstanbul, Metis Yay.
- Olrik, Axel, (1994), *Halk Anlatılarının Epik Kuralları*, Millî Folklor, Cilt: 3, Yıl: 6.

Raglan, Lord, (1998), *Geleneksel Kahraman (The Traditional Hero)*, Çeviren: Metin Ekici, Milli Folklor, Bahar 1998, Yıl:10.

Şahin, Halil İbrahim, (2011), *Türkmen Destanları ve Destancılık Geleneği*, Konya, Kömen Yayınları.

Sanders, Barry, (2013), *Öküzün A'sı*, İstanbul, Ayrıntı Yay.

Yıldırım, Dursun, (2006), *Türk Kahramanlık Destanları*, -İslamiyet Öncesi Türk Destanları (Der. Saim Sakaođlu, Ali Duymaz), Ankara, Ötüken Neşriyat.

http://www.dha.com.tr/karayilan-lakapli-molla-mehmet-kimdir_366375.html

(dha.com:

Erişim:02.12.2015).